УДК 004.185.3

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-3.19>**М. І. Товма**кандидат психологічних наук,
доцент кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення
Національної академії Національної гвардії України

ПСИХОЛОГІЧНІ КОМПОНЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У даній статті подано методичні засади щодо впровадження психологічних компонент в інформаційно-освітнє середовище військових закладів вищої освіти. У статті систематизовано ключові аспекти, з позицій яких має розглядатися поняття інформаційної професійної культури курсанта військового закладу вищої освіти з точки зору психологічних компонент інформаційно-освітнього середовища. Розглядається інформація як фактор розвитку і становлення особистості. При цьому в даному дослідженні зазначається, що, з точки зору психологічних аспектів, інформація виступає джерелом вдосконалення особистості, проте успіх цього багато в чому визначається змістом конкретних якостей характеру та темпераменту курсантів. У роботі пропонується структура технологічної складової, яка необхідна для організації інформаційного освітнього простору військового закладу вищої освіти. Запропоновано психологічні критерії, які слід враховувати при відборі змісту інформаційного освітнього простору військового закладу вищої освіти з метою підвищення його ефективності у формуванні інформаційної професійної культури курсантів. Запропоновано поняття інформаційно-освітнього середовища військового закладу вищої освіти з позицій врахування психологічних компонент і принципів взаємодії учасників навчального процесу, дидактичного, організаційного та методичного забезпечення. У статті розглянуто перелік компонент інформаційно-освітнього середовища військового закладу вищої освіти з урахування психології курсантів. Запропоновані ключові функції інформаційно-освітнього середовища військового закладу вищої освіти. Розглянуто детально змістовне наповнення кожної функції. Акцентується увага на тій обставині, що важливе значення отримує насичення освітнього простору військового закладу вищої освіти особистісним знанням, коли інформація знаходить для курсанта індивідуальну психологічну цінність в сенсі причетності до його життєвого досвіду, на прикладах вдалих та невдалих робіт в області військової справи, навчання на чужому досвіді, вдачах та помилках. Практичним результатом наукового дослідження статті виступає система рекомендації керівництву військового закладу вищої освіти стосовно впровадження психологічних компонент в інформаційно-освітнє середовище. Науковим результатом проведеного дослідження є методичні засади щодо впровадження психологічних компонент в інформаційно-освітнє середовище військових закладів вищої освіти.

Ключові слова: психологічні компоненти, інформаційно-освітнє середовище, військові заклади вищої освіти, методичні засади, характер, темперамент.

Постановка проблеми. Унаслідок пандемії коронавірусу нагальною потребою вдосконалення навчального процесу у військових закладах вищої освіти (ЗВО) є створення інформаційно-освітнього середовища. При цьому особлива увага має наділятися необхідності врахування психологічних компонент, які дозволяють враховувати специфіку темпераменту та характеру конкретного курсанта. Швидкість та обсяги переданої інформації все збільшуються, удосконалюються засоби її обробки та використання. При цьому значний потенціал інформаційних ресурсів цивілізації залишається мало затребуваним внаслідок невисокої інформаційної професійної культури курсантів, невміння усвідомити свої інформаційні потреби, правильно та раціонально вибудувати свою інформаційну поведінку.

Усе це свідчить про те, що процеси формування інформаційної професійної культури у вищій військовій школі підвищуватимуть свою значущість. При

цьому необхідно постійне вдосконалення віртуального навчального простору спеціальності, і, отже, ця проблема в сучасних умовах, що змінюються, повинна бути предметом подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові статті [1–3] присвячені проблематиці підвищення якості проектування інформаційних систем дистанційного та електронного навчання. Специфічні риси веб-базованих систем для здійснення інформаційної підтримки навчального процесу розглянуто в роботах [4–7]. У дослідженнях [8; 9] систематизовано напрями досягнення належного рівня результативності навчання за допомогою сучасних компонент інструментальних засобів і інформаційних технологій.

Водночас сьогодні в спеціалізованій літературі відсутній методичний підхід стосовно використання психологічних компонент в інформаційно-освітньому середовищі військових закладів вищої освіти.

Мета статті – розробити методичні засади щодо впровадження психологічних компонент в інформаційно-освітнє середовище військових закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Із точки зору психологічних компонент інформаційно-освітнього середовища поняття інформаційної професійної культури курсанта військового ЗВО має розглядатися з таких позицій:

- з позицій особистісного підходу, вивчаючи інформаційну професійну культуру в загальній структурі культури особистості;
- з позицій аксіологічного підходу, виділивши систему цінностей, що дозволяють здійснювати регуляцію особистісної та службово-бойової діяльності;
- з позицій культурологічного підходу, виробляючи в курсантів особисті смисли вчення і життя, вводячи їх у світ культури;
- з позицій діяльнісного підходу, пробуджуючи творчий потенціал особистості, формуючи вміння та навички його реалізації в інформаційній і службово-бойовій діяльності, виробляючи критерії оцінки результату.

Розглядаючи інформацію як фактор розвитку і становлення особистості, слід зазначити, що, з точки зору психологічних аспектів, інформація виступає джерелом вдосконалення особистості, проте успіх цього багато в чому визначається змістом конкретних якостей характеру та темпераменту курсантів.

Для організації інформаційного освітнього простору військового ЗВО в сучасних умовах важливе значення має його технологічна складова частина: інформаційні ресурси, що містять дані, відомості і знання; організаційні структури, що забезпечують збір, обробку, зберігання, пошук, розповсюдження інформації; засоби інформаційної взаємодії, у тому числі програмно-технічні та документальні, що забезпечують доступ до інформаційних ресурсів за допомогою відповідних інформаційних технологій. Однак при цьому слід враховувати, що інформаційне освітній простір військового ЗВО несе в собі вагомий культуро-створюючий потенціал, ефективність якого залежить від змісту інформаційного освітнього простору.

При відборі змісту інформаційного освітнього простору військового ЗВО з метою підвищення його ефективності у формуванні інформаційної професійної культури курсантів слід враховувати такі психологічні критерії: відкритості; динамічності; цілісності; інформативності; особистісної значимості; ергономічності; ієрархічності; аксіологічний критерій.

Дотримання виділених психологічних критеріїв дозволить здійснити інтеграцію освітніх ресурсів військового ЗВО, його інтелектуального, культурного і духовно-морального потенціалу в розвинену

інформаційну інфраструктуру закладу. Побудова інформаційного освітнього простору стане ефективним у тому випадку, якщо його функціонування буде відбуватися не за інформаційно-трансляційними, безособистісними відносинами, а в психологічній особистісно-творчій парадигмі.

Проблема формування інформаційної професійної культури курсанта у військовій справі не зводиться лише до оволодіння ним новітніми методами пошуку, отримання, обробки, виробництва і застосування інформації. Під час сприйняття навчальної інформації курсант повинен підходити до її вибору та осмислення з позицій новизни і значимості в його майбутній службово-бойовій діяльності. Зміст інформаційного освітнього простору має збагачувати уявлення курсанта про той чи інший предмет, створювати передумови усвідомлення необхідності саморозвитку в сфері.

Інформаційно-освітнє середовище (ІОС) військового ЗВО має являти собою системно організована сукупність засобів передавання інформації на основі врахування психологічних принципів взаємодії учасників навчального процесу, дидактичного, організаційного та методичного забезпечення, яка зорієнтована на задоволення потреб курсантів.

Компонентами інформаційно-освітнього середовища військового ЗВО з урахування психології курсантів мають бути:

- інформація загального характеру, призначена для всіх користувачів;
- інформація, пов'язана з навчанням курсантів, що враховує особливості їх характеру та темпераменту;
- інформація, призначена для викладачів і організаторів, яка містить опис психологічних характеристик курсантів.

Робота в середовищі окремих курсантів і доступ до спеціалізованої інформації за курсом здійснюється тільки після реєстрації та підтвердження реєстрації тьютором.

Основними функції інформаційно-освітнього середовища мають бути такі:

- організаційно-психологічна;
- інформаційна;
- дидактично-освітня;
- контрольна;
- керуюча.

Організаційно-психологічна функція ІОС реалізується через ознайомлення курсантів із процедурами освітньої діяльності в навчальному закладі (зарахування, реєстрація, навчальний процес, атестація тощо) та їх регламентацією відповідно до положення про організацію навчального процесу.

Головною в дидактичній функції є інтерактивність, яка забезпечується швидкістю передавання інформації в обох напрямках. Інтерактивність навчання підтримується такими можливостями

спілкування за професійними питаннями, обміном інформації з тьютором та колегами за навчанням, як спілкування у закритому чаті, спілкування на спеціалізованому форумі та за допомогою вбудованої пошти. Також у середовищі мають проводитися веб-семінари та відео конференції.

Інтерактивність забезпечує можливість вирішення ряду дидактичних задач, в тому числі: диференціацію навчання; активізацію навчальної діяльності; використання в пізнавальній діяльності різних інформаційних ресурсів мережі; значне підвищення якості самостійної роботи курсантів та формування культури розумової праці

Під час проектування педагогічної технології основні завдання має бути спрямовані на формування не тільки змістовно-операціонального компонента інформаційної професійної культури особистості (системи конкретно-практичних умінь і навичок інформаційної діяльності), а, в першу чергу, – когнітивно-мотиваційного та рефлексивного компонент, які представляють собою систему відносин курсантів до теорії і практики реалізації інформаційного освітнього простору військового ЗВО, усвідомлення цілей і ідентифікацію області своїх можливостей у здійсненні інформаційно-професійної діяльності.

Різноманітні форми навчання: лекції, лабораторні заняття, консультації, самостійна і поза-класна робота – були спрямовані на задоволення професійно-пізнавальних потреб курсантів, на формування професійних цінностей і включення курсанта в пізнавально-інформаційну діяльність.

Формування в курсантів досвіду професійної інформаційної діяльності за допомогою включення в інформаційний освітній простір відбувалося через варіативність практичних завдань, професійно-інформаційну насиченість теоретичного матеріалу і через стимулювання пошуку учнями власних інформаційних орієнтирів.

Вивчення динаміки розвитку показників інформаційної професійної культури курсантів показав деякі зміни у курсантів в ієрархії системи цінностей, що поєднує власні установки до використання елементів інформаційного освітнього простору військового ЗВО, ціннісне ставлення до його об'єктів і явищ, усвідомлення його можливостей для особистісно-професійного зростання.

Важливе значення отримує насичення освітнього простору військового ЗВО особистісним знанням, коли інформація знаходить для курсанта індивідуальну психологічну цінність в сенсі причетності до його життєвого досвіду, на прикладах вдалих та невдалих робіт у області військової справи, навчання на чужому досвіді, удачах та помилках. Доцільно, наприклад, наводити приклади робіт-призерів різних міжнародних та національних конкурсів і грантових проектів з військових навчальних дисциплін, найбільш вдалі роботи

курсантів даного та попередніх років навчання за військовими напрямками.

Висновки і пропозиції. Отже, науковим результатом проведеного дослідження стали запропоновані методичні засади щодо впровадження психологічних компонент у інформаційно-освітнє середовище військових закладів вищої освіти.

Практичним результатом наукового дослідження статті стала система рекомендації керівництву військового закладу вищої освіти стосовно впровадження психологічних компонент в інформаційно-освітнє середовище.

Напрямок подальшого дослідження може бути оцінка якості психологічних компонент в інформаційно-освітнє середовище.

Список використаної літератури:

1. Науменко М.О. Аналіз напрямів подолання труднощів складського господарства при забезпеченні логістичних процесів. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2019. № 2-3. С. 13–16.
2. Hrabovskyi Y. Methods of Assessment and Diagnosis of the Quality of Knowledge in E-Learning. *Journal of Communication and Computer*. 2015. № 12. P. 286–296.
3. Pushkar O., Hrabovskyi Y. Development of methods of optimization and promotion of web site in search systems. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2020. № 1. С. 23–27. DOI: 10.21303/2313-8416.2020.001155.
4. Соколовський С.А., Науменко М.О. Аналіз особливостей управління інформаційними потоками логістичних процесів підрозділів Національної гвардії України. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2018. № 2. С. 19–21.
5. Hrabovskyi Y., Brynza N., Vilkhivska O. Development of information visualization methods for use in multimedia applications, *EUREKA: Physics and Engineering*, № 1, pp. 3–17, 2020.
6. Грабовський Є.М. Проектування інтелектуального користувацького інтерфейсу систем підтримки електронного навчання. *Scientific Journal «ScienceRise»*. № 11(52). 2018. С. 36–39.
7. Martins P., Zacarias M. A Web-based Tool for Business Process Improvement. *International Journal of Web Portals*. 2017. Volume 9. Issue 1. P. 68–84 DOI: <https://doi.org/10.4018/IJWP.2017070104>.
8. Науменко М.О. Вдосконалення управління якістю продукції високотехнологічних підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей) УДАЗТ*, 2018. Випуск № 62. С. 335–342.
9. Грабовський Є.М. Аналіз використання мультимедійних компонент в сучасних технологіях мобільного навчання. *Scientific Journal «ScienceRise»*. № 4(57). 2019. С. 46–50.

Tovma M. Psychological components of the information and educational environment of military institutions of higher education

This article presents methodological principles for the introduction of psychological components in the information and educational environment of military institutions of higher education. The article systematizes the key aspects from the standpoint of which the concept of information professional culture of a cadet of a military institution of higher education should be considered in terms of psychological components of the information and educational environment. The article considers information as a factor in the development and formation of personality. In this study, it is noted that, in terms of psychological aspects, information is a source of personal improvement, but the success of this is largely determined by the content of specific qualities of character and temperament of cadets. The paper proposes the structure of the technological component, which is necessary for the organization of the information educational space of the military institution of higher education. The psychological criteria which should be considered at selection of the maintenance of information educational space of military institution of higher education for the purpose of increase of its efficiency in formation of information professional culture of cadets are offered. The concept of information and educational environment of a military institution of higher education from the standpoint of taking into account the psychological components and principles of interaction of participants in the educational process, didactic, organizational and methodological support is proposed. The article considers the list of components of the information and educational environment of the military institution of higher education taking into account the psychology of cadets. The key functions of the information and educational environment of the military institution of higher education are offered. The content of each function is considered in detail. Emphasis is placed on the fact that it is important to saturate the educational space of a military institution of higher education with personal knowledge, when information finds for the cadet individual psychological value in terms of involvement in his life experience, examples of successful and unsuccessful work in military affairs, training abroad. experience, luck and mistakes. The practical result of the scientific research of the article is the system of recommendations to the management of the military institution of higher education regarding the introduction of psychological components in the information and educational environment. The scientific result of the study is the methodological principles for the introduction of psychological components in the information and educational environment of military institutions of higher education.

Key words: psychological components, information-educational environment, military institutions of higher education, methodical bases, character, temperament.